

гендерні дослідження, що стали галуззю міждисциплінарних підходів, отримали свою термінологію, предмет і об'єкт дослідження.

Гендерні дослідження – це дослідження способів відображення соціального розуміння статевих відмінностей, дослідження існування людського роду у вигляді значень і сенсу. Поняття „гендерні дослідження” часто ототожнюються у науковій практиці з „феміністськими” чи „жіночими” дослідженнями. Насправді ж об'єктом гендерних досліджень є весь спектр соціальних взаємодій між статями, заснованих на міжстатевій стратифікації соціуму. Центральне місце в сфері гендерних досліджень займає вивчення відмінностей і подібності у соціальній поведінці статей. Предметом гендерного аналізу є обидві статі, їх стосунки між собою, їх взаємозв'язки і взаємодетермінації з соціальними системами різних рівнів.

Гендерні дослідження як систематична академічна дисципліна з'являються в американських коледжах у кінці 60-х рр. XX ст. Саме в цей час по країні прокотилася потужна хвиля політичних рухів, пов'язана у першу чергу з боротьбою за громадянські права, рівність рас і статей. Поява програм жіночих досліджень співпала із прийнятою у 60-ті рр. XX ст. реформою вищої освіти США. Уперше в американській історії коледжі та університети були перетворені із елітарних інститутів у заклади масової освіти. З початком 80-х рр. XX ст. починає свій відлік друга стадія гендерних досліджень. Це був період інтеграції жіночих досліджень у систему вищої освіти США. В університетах почалося широке обговорення статусу жінок, явищ дискримінації в сфері громадських відносин та особистого життя, гендерних забобонів, що існували у соціумі, літературі та освіті. Третя стадія розвитку гендерних досліджень відноситься до середини 1980-х років і пов'язана з включенням до навчальних програм досвіду меншин та чуттєвості до відмінності студентів. Четверта стадія гендерних досліджень почалася у 90-х рр. XX ст. і була пов'язана з розвитком інфраструктури та підвищеної уваги до міжнародних проблем жінок. Розповсюдження освітніх програм та дослідницьких проектів з питань жінок та гендеру в країнах Західної Європи, Африки, Близького Сходу, Азії та Латинської Америки призвело до інтенсивного обміну інформацією, досвідом та ресурсами між ученими та викладачами. Освітні програми набували глобальної орієнтації.

Завдячуючи гендерним дослідженням, сьогодні ми розуміємо, що проблема нерівності стосується відтворення нерівності можливостей. Гендерні дослідження вивчають динаміку змін чоловічих і жіночих ролей у суспільстві й культурі, розробляють перспективну стратегію досягнення фактичної рівності можливостей жінок і чоловіків. Гендерні дослідження вивчають суспільні інститути, які формують „традиційні” ролі і культурні норми: державу, сім'ю, систему освіти, церкву, мову, законодавство, механізм суспільного розподілу праці, засоби масової інформації. Вони безпосередньо пов'язані з реалізацією прав людини. Тому проведення цих досліджень і розвиток гендерної освіти сьогодні є вкрай актуальними для України як передумова розвитку громадянського суспільства.

Герасимова І. В.

Статеворольовий підхід щодо навчання у ВНЗ

З метою визначення ступеня взаємодії педагогіки і гендеру як складних соціальних і наукових категорій застосовується поняття „гендерний вимір в освіті”. Освіта – це процес і результат засвоєння людиною теоретичних знань, умінь і на-

вичок, творчого і емоційного досвіду. Освіта студента відбувається в процесі навчання і виховання, педагогічної взаємодії з викладачами, одногрупниками, різними суб'єктами навчального середовища. Під гендерним виміром в освіті ми розуміємо оцінку наслідків і результатів впливу виховних зусиль педагогів на стан і розвиток юнаків і дівчат, усвідомлення ними своєї ідентичності, вибір ідеалів і життєвих цілей, статус студентів у колективі ВНЗ, групі однолітків залежно від біологічної статі. Учені виділяють чинники, які сприяли появі поняття „гендерний вимір в освіті”: 1) У останнє десятиріччя гендерний вимір стає все більш важливим в оцінці основних детермінант процесів суспільного і особистого розвитку; 2) У педагогічній георії до теперішнього часу відсутній напрямок, що вивчає становлення гендерної ідентичності, не зважаючи на її надзвичайно важливе значення для гармонійного і повноцінного розвитку особистості, суспільства; 3) Народження нових педагогічних термінів пов'язане з тим, що інші, на перший погляд, близькі за значенням терміни: статеве виховання, статеворольове виховання, статеворольова соціалізація і їх варіації, не відображають суті предмету, ускладнюють його розуміння, оскільки в українській культурі є численні і неадекватні конотації слова стать (Абухирова Н. І.). Статеворольовий підхід в освіті є традиційною системою поглядів на призначення чоловіка і жінки в суспільстві відповідно до їх біологічних характеристик, виховання юнаків і дівчат відповідно тим нормам, вимогам, стандартам, які пред'являє суспільство до людини культурно-історично. Статеворольовий підхід спирається на фізіологічні відмінності між чоловіком і жінкою. Сьогодні прихильники біологічної зумовленості статевої поведінки найчастіше зосереджують свою увагу на даних нейропсихології і психофізіології, говорячи про спеціалізацію півкуль головного мозку та різний їх розвиток у чоловіків і жінок. Відомо, що в головному мозку наявна асиметрія, в результаті якої ліва півкуля відповідає за мову і емоції, а права – за математичні і просторові здібності.

У межах статеворольового підходу часто обґрунтовується логіка відокремленого навчання. Прихильники відокремленого навчання висувають такі аргументи: можливість уникнути нерівномірності настання вікових криз у хлопців і дівчат, вища успішність з окремих предметів, зниження агресії, успішніша самореалізація дівчат у кар'єрі і сім'ї, спокійніша поведінка хлопців. Проте, треба врахувати, що відокремлене навчання закріплює на рівні свідомості біологічну різницю між чоловіком і жінкою як основу розділення діяльності, акцентує нерівність можливостей у навчанні, орієнтує студентів на виконання суто традиційних соціальних ролей і, нарешті, суперечить загальносвітової тенденції до сумісного навчання.

Позитив статеворольового підходу в тому, що він органічно вводить людину в наявну структуру суспільства. Проте він залишає не дуже багато можливостей перебудови цієї структури. Так, образ жінки-матері в цій картині завжди дисонуватиме з образом ділової жінки; образ чоловіка-здобувача – з образом чоловіка-вихователя. У рамках статеворольового підходу легко перейти в „помилкову лінію тендера” і почати розглядати чоловіка і жінку як два різних види, що мають абсолютно різну суть і призначення. У той же час дані досліджень показують, що дійсних відмінностей між чоловіком і жінкою не так багато, як прийнято вважати. Відмінностей у середині кожної з груп більше, ніж між цими двома групами. Традиційна статеворольова соціалізація дівчат і хлопців, в якій бере активну участь ВНЗ, продовжує відтворювати патріархальні стереотипи взаємодії чоловіків і жінок у су-

спільній і приватній сферах. Патріархальні стереотипи все частіше вступають у суперечність із реальними трансформаціями тендерних відносин у сучасному суспільстві, стають перешкодою для розкриття індивідуальності, рівноправ'я статі, стійкого розвитку демократичних відносин.

ВНЗ повинен давати студентам можливість розвивати індивідуальні здібності і інтереси, незалежно від приналежності до тієї або іншої статі, протистояти традиційним стандартам відносно статі. І. С. Кон підкреслює, що немає потреби робити дівчат більш схожими на хлопців або навпаки. Мета зусиль у тому, щоб допомогти і тим і іншим стати щасливими людьми, реалізувати свої здібності і особливості, одержувати задоволення від свого життя, бути впевненими в собі і своєму майбутньому. У рамках традиційної (негендерної) освіти сильним є вплив стереотипів на виховання і навчання студентів, а саме: 1) Під час занять викладач у першу чергу відповідає на питання студентів-юнаків, реагує на їх підняті руки; відповіді студенток з місця приймаються рідше, їх питання частіше залишають без уваги. Викладачі дають більше часу на відповідь студентам-юнакам, оскільки вважають, що вони можуть міркувати під час відповіді. Такий нерівномірний розподіл уваги призводить до того, що у дівчат розвивається модель поведінки, заснована на слухняності, орієнтація на якомога точніше відтворення; в результаті вони бояться зробити помилку або привернути до себе увагу; 2) Викладачі по-різному пояснюють успіхи і невдачі своїх підопічних: невдачі студенток пояснюються відсутністю здібностей, а невдачі юнаків недоліком працьовитості, зусиль з конкретного предмету; 3) З раннього дитинства дівчат орієнтують на міжособистісні відносини, на інших людей. Завдяки цьому у них розвивається висока чутливість до очікувань інших людей. Дівчата швидко розуміють, що чекає від них конкретний викладач, яка поведінка схвалюється. Високо розвинена здібність до соціальної адаптації штовхає дівчат на те, щоб відповідати моделі поведінки, яку прямо або побічно заохочує викладач. Для здібних дівчат досить типовою є така поведінка: коли вони потрапляють в групу, то не поспішають демонструвати свої уміння, а спочатку уважно придивляються до того, що схвалює або не схвалює викладач, як поводить себе решта студентів. Дівчина легко адаптується до прямих і непрямих вказівок. Така поведінка дівчат заважає визначенню їх знань і можливостей, підбору потрібного рівня навчання; 4) Поведінка юнака розгортається за іншим сценарієм. Як правило, він відразу намагається продемонструвати свої вміння, знання, досягнення. Якщо заняття йому не цікаві, юнак частіше починає порушувати дисципліну, відволікатися, дівчина в таких умовах більш терпляча.

Таким чином, ВНЗ як один з основних інститутів гендерної соціалізації сьогодні активно відтворює стереотипи, що склалися століттями. На сьогоднішній день виділено декілька напрямів роботи зі студентами по доповненню і розширенню можливостей їх соціалізації:

Серга Т. О.

Релігійні уявлення студентської молоді

Не дивлячись на ренесанс релігії в сучасному суспільстві, рівень моральності, духовності, як свідчить практика, не підвищується, особливо серед молоді. У зв'язку з цим важливим є питання, чи є релігійний фактор детермінантою морального становлення особистості, і якщо так, то яким чином. У процесі гуманітаризації